

Адреса матеріалу: <http://yur-gazeta.com/interview/notariat-u-fokusi-reform.html>

ІНТЕРВ'Ю, ВІВТОРОК, 29 СЕРПНЯ 2017 Р., 11:29

Нотаріат у фокусі реформ

*Нотаріальна палата України (далі – НПУ) запропонувала проект Концепції реформування нотаріату України в напрямку євроінтеграції та децентралізації, який у червні був представлений юридичній громадськості й міжнародним партнерам. Детальніше про перспективи розвитку нотаріату «ЮГ» розповів Президент Нотаріальної палати України **Володимир Марченко**.*

- Пане Володимире, в рамках концепції реформування нотаріату планується децентралізація владних повноважень у цій сфері. Розкажіть про це, будь ласка, детальніше.

- До компетенції Міністерства юстиції України у сфері регулювання нотаріальної діяльності належать як контрольні, так і організаційні функції. Заявлений євроінтеграційний вектор правової політики держави, де Міністерство виконує лише роль координатора, вимагає аналізу повноважень Мін'юсту на предмет делегування деяких з них самоврядній професійній організації – НПУ.

Зрозуміло, що такі рішення повинні прийматися з урахуванням організаційної готовності НПУ до їх перейняття. На нашу думку, план «Д» (децентралізації – прим. ред.) передбачає передачу невласливих функцій держави у сфері нотаріату від головних територіальних управлінь юстиції до НПУ, а саме: перевірку порядку вчинення нотаріальних дій, організацію нотаріальної діяльності та правил ведення нотаріального діловодства.

Керівництво державними нотаріальними конторами – виключна компетенція Міністерства юстиції, вона не може бути передана самоврядуванню. При цьому функція підвищення кваліфікації нотаріусів та їхніх помічників без жодних проблем може бути передана нотаріальній палаті, так само як свого часу їй був делегований контроль за дотриманням нотаріусами правил професійної етики. Допуск до професії та позбавлення права на професію вже є у компетенції органу, що створений Міністерством спільно з НПУ.

Зважаючи на цю ситуацію, можемо говорити про проведення Мін'юстом децентралізації у сфері нотаріату, однак наразі без концепції, плану, чітких завдань та строків виконання. Тому в цьому напрямку нам потрібно попрацювати разом.

- Запровадження «цифрового» нотаріату входить у плани з реформування?

- Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій диктує необхідність застосування новітніх підходів до організації діяльності: створення сучасної інституції, яка поєднає в собі як класичний спектр нотаріальних дій з використанням цифрових технологій, так і максимального комплексу адміністративних послуг, що надаються фахівцями високого професійного рівня, без витрачання державних коштів чи коштів громад.

Однак відсутність автоматизованого робочого місця нотаріуса (АРМ), дистанційної авторизації клієнтів за допомогою ЕЦП чи ID, обміну даними між реєстрами України, необхідність створення електронного реєстру вчинення нотаріальних дій та електронного нотаріального архіву, а також багато інших технологічних прогалин у сфері, що відповідає

за обслуговування цивільного обігу, гальмують перехід України до цифрової економіки. Водночас варто зауважити, що все перелічене вище є в більшості держав латинського нотаріату, в тому числі в країнах пострадянського простору (наприклад, Естонія, Литва, Латвія, Грузія).

Скажу навіть більше. Якщо ви маєте побоювання, що в майбутньому вам буде важко або неможливо надати докази, які вам можуть знадобитися, наприклад, в суді або іншому адміністративному органі, це можна буде зробити за допомогою нотаріуса. На ваше прохання він збереже та зафіксує всі докази. Таку процедуру забезпечення доказів, якої немає в українському законодавстві, пропонує Нотаріальна палата. Залив квартири з вини сусідів, дорожньо-транспортна пригода, крадіжка інформації та авторських продуктів з Інтернет-сторінок – це та категорія справ, яка потребує забезпечення доказів (зокрема, посвідчення факту автентичності роздруківки веб-сторінки чи засвідчення справжності електронного документа, що матиме доказову силу в суді).

Також ми пропонуємо, щоб нотаріуси могли встановлювати факти, які мають юридичне значення, від яких залежить виникнення, зміна чи припинення особистих або майнових прав громадян/юридичних осіб. Наприклад, встановлення родинних стосунків, реєстрація народження, усиновлення, шлюбу чи розлучення, усні заяви осіб тощо. Такі повноваження нотаріусів дозволять розвантажити судову систему щодо категорії таких справ, зменшить проміжок часу, необхідний для з'ясування обставин, які мають значення для прийняття спадщини. Отже, нотаріальний акт про встановлення факту, що має юридичне значення, буде підставою для реєстрації чи оформлення прав, які виникають у зв'язку з його встановленням.

Тому впровадження цифрового нотаріату – неминучий процес для України. Однак для його ефективного функціонування потрібні системні дії, спрямовані на використання цифрових технологій як на користь професії, так і на користь наших громадян. Це дозволить оновити нотаріальний процес, зробити його більш зручним та зрозумілим, інтегрує нотаріуса у транснаціональні правовідносини та надасть можливість зміцнити позиції професії.

- Яких ще змін потребує нотаріат для більш ефективної роботи?

- Детальний аналіз чинного законодавства України, що регулює діяльність нотаріату в Україні, свідчить про наявність великої кількості законів, постанов, наказів та інших підзаконних нормативно-правових актів, які штучно розширюють правову базу, що призводить до утворення колізій з іншими галузями права та, як не дивно, до прогалин у праві.

Нотаріальний процесуальний кодекс є вкрай необхідним для діяльності нотаріату. Він замінить особливу частину чинного Закону України «Про нотаріат», а також впорядкує підзаконні нормативні акти. Він регламентуватиме процесуальні аспекти нотаріальної діяльності, створить чіткі та передбачувані процедури вчинення кожної нотаріальної дії, а також механізми її оскарження.

Поява такого кодифікованого документа свідчатиме про правове забезпечення інституту попереджувального правосуддя та відповідатиме вимогам п. 14 ч. 1 ст. 92 Конституції України, в якому закріплено, що організація і діяльність нотаріату визначається виключно законами, а не підзаконними нормативними актами (як це відбувається сьогодні).

- А чи передбачає концепція передачу якихось нетипових функцій до нотаріату?

- Нетиповий для українського законодавства інститут медіації сьогодні набуває все більшої практики застосування серед юристів як в адміністративних, господарських, сімейних спорах, так і серед адвокатів у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення.

Мирне врегулювання спорів вже давно пов'язане з діяльністю нотаріусів. І хоча вони вчиняють нотаріальні дії лише за умови безспірності правочинів/юридичних фактів, але фактично сприяють вирішенню спірних питань, що виникають у сторін. Наприклад, якщо

подружжя розлучається, нотаріус може запропонувати найбільш оптимальний спосіб поділу майна шляхом закріплення його умов у договорі. По суті він фактично забезпечує позасудове врегулювання спору між подружжям, яке бажає поділити майно, однак не може цього зробити самостійно. Досить часто нотаріус виконує функцію медіатора у спадкових правовідносинах.

Позитивний досвід щодо надання нотаріусам повноважень медіаторів має сусідня Грузія, де нотаріуси вже багато років успішно виконують цю функцію.

На розгляд комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя НПУ подано пропозиції щодо включення нотаріусів до переліку осіб, які можуть виконувати функції медіаторів.

Реєстрація шлюбу та його припинення – функції, що можуть бути делеговані нотаріусам (враховуючи практику сусідніх держав). Зокрема, у процесі реєстрації шлюбу нотаріус може надавати повну правову консультацію з питань, що стосуються майнових прав подружжя, правового режиму спільного майна, договорів подружжя. А у разі розірвання шлюбу – може здійснити його реєстрацію (за відсутності спору у сторін та наявності дітей).

Щодо забезпечення гарантій під час здійснення розрахунків у договірних відносинах (у тому числі у разі купівлі-продажу нерухомості) в багатьох європейських країнах для розрахунків за оплатними правочинами сторони користуються послугами спеціальних нотаріальних рахунків. Наприклад, в Австрії при укладенні оплатних правочинів обов'язковим є перерахування грошових коштів на рахунок нотаріуса до укладення правочину. Це своєрідна гарантія, що у покупця серйозні наміри та правочин відбудеться. Після укладення правочину та його реєстрації (затверджуються і реєструються місцевими судами та органами місцевого самоврядування) грошові суми перераховуються нотаріусом продавцю.

На нашу думку, запровадження в Україні використання нотаріусами рахунків умовного зберігання «ескроу» сприятиме розвитку банківської системи, покращить інвестиційний клімат та гарантуватиме належне виконання сторонами договірних зобов'язань.

- Наразі обговорюється можливість створення так званих нотаріальних будинків юстиції. Наскільки для Вас це питання є актуальним?

- За 26 років нотаріат України створив та розвинув матеріально-технічну базу, що дає можливість надавати громадянам широкий спектр адміністративних послуг, які можна об'єднати в нотаріальний будинок юстиції.

Що мається на увазі? Мова йде про надання нотаріусами тих самим адміністративних послуг, які надають ЦНАП та інші акредитовані суб'єкти. Ми впевнені, що це буде не лише зручно, але й підвищить рівень доступності для громадян в українській глибинці таких послуг як отримання юридичної консультації, вчинення нотаріальної дії, отримання всіх необхідних довідок та витягів, а також сплата адміністративних зборів.

Максимальний ефект від такої роботи нотаріусів – це наповнення бази персональними даними громадян, створення повноцінного Демографічного реєстру без витрачання додаткових коштів із держбюджету та у короткі строки.

В результаті, класичний нотаріат, що ґрунтується на кращих принципах латинського нотаріату, розвиваючи додаткові повноваження, стане незамінним помічником людині, суспільству, бізнесу та державі.

Що стосується розвитку нотаріату на місцях, то реформа децентралізації та добровільного об'єднання територіальних громад нині відбувається задля збільшення економічної ефективності діяльності місцевого самоврядування. Однак сьогодні існує низка проблем, пов'язаних із наявністю економічно депресивних районів, де відсутні приватні практикуючі нотаріуси.

Вирішення цієї проблеми можливе шляхом регулювання державою кількості нотаріусів в округах; прямого спонукання нотаріусів працювати в таких віддалених округах через встановлення обов'язку нотаріусам, які вперше призначаються на посаду або здійснюють реєстрацію приватної нотаріальної діяльності, відпрацювати 3-5 років в окрузі, який потребує забезпечення нотаріусом; дотування НПУ нотаріусів у таких округах у майбутньому; інша додаткова мотивація нотаріусів, у тому числі зниження ставок оподаткування.

До слова про запровадження норми, яка дозволяє посадовим особам вчинювати нотаріальні дії, то це суперечить Регламенту Європейського союзу №650/2012 від 04.07.2012 р., відповідно до якого свідоцтва про право на спадщину можуть видавати або суди, або нотаріуси, що вносяться до Спадкового реєстру країн ЄС. Зрозуміло, що свідоцтва про право на спадщину, видані посадовими особами органів місцевого самоврядування України, до такого реєстру вноситися не зможуть.

З огляду на тенденцію скасування мораторію на продаж пайових земель сільськогосподарського призначення, необхідно зазначити, що нотаріат має всі інструменти для захисту селян-землевласників від посягань на їхню власність. Це буде стабілізаційним чинником у цій сфері.

- Також не втрачає актуальності питання щодо підвищення професійного рівня нотаріусів. Чи плануються якісь зміни в цьому напрямку?

- Загальна організація процесу підвищення професійного рівня нотаріусів в Україні повинна бути покладена на Нотаріальну палату України. Це логічно, адже НПУ довела ефективність проведення безкоштовних семінарів та вебінарів для нотаріусів з актуальних питань нотаріальної діяльності. Ми розробили графік таких заходів, підібравши кваліфікованих спікерів та використовуючи власні методичні матеріали.

Підвищення охоплюватиме навчання нотаріусів, їхніх помічників, консультантів, а також осіб, які планують займатися нотаріальною діяльністю. Крім того, НПУ може забезпечити ефективність підвищення професійного рівня нотаріусів, не створюючи шаблонні умови, а орієнтуючись на потреби нотаріусів та вимоги часу. Тобто все зводиться до того, що професійному самоврядуванню потрібно надати ті повноваження, які є природними для нього, які вже давно використовуються в нотаріальних палатах країн-членів МСЛН.

Наостанок зазначу, що сьогодні нотаріат є лакмусовим папірцем правової політики держави та має безмежний потенціал для вирішення тих завдань, які стоять перед Україною як асоційованим членом ЄС.